

گوهره آئین
زردشت

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰

پردن اُکتر شروو

ترجمہ خشایار بہاری

گوهره آئین زردشت

پرداز اُکتر شرؤ
ترجمه خشایار بهاری

Skjærve, Prods O	اُکثرشرو، پردز، -۱۹۴۴م	سر شناسه:
گوهره آیین زرد شست/ پردز اُکثرشرو؛ ترجمه خشایار بهاری؛ زیر نظر و با انتخاب اُکثر شرو، محمد رحیم شایگان؛ به سرپرستی تورج اتحادیه.		عنوان و نام پدیدآور:
تهران: نشر فرزانه روز، ۱۳۹۷.		مشخصات نشر:
ص: ۳۲۴		مشخصات ظاهری:
۹۷۸-۹۶۴-۳۲۱-۴۹۲-۰		شابک:
فیبا		وضعیت فهرست نویسی:
The spirit of Zoroastrianism: عنوان اصلی:		یادداشت:
زرد شتی — کتاب مقدس.		یادداشت:
Zoroastrianism--Sacred books		موضوع:
بهاری، خشایار، -۱۳۴۰، مترجم		موضوع:
شایگان، محمد رحیم.		شناسه افزوده:
Shayegan, Rahim		شناسه افزوده:
BL ۱۵۱۰/ش۴۹ ۱۳۹۷		رده بندی کنگره:
۲۹۵		رده بندی دیویی:
۵۲۱۷۸۳۹		شماره کتابشناسی ملی:

گوهره آیین زرد شست پردز اُکثرشرو

ترجمه خشایار بهاری

چاپ اول: ۱۳۹۸

تیراژ: ۱۵۰۰؛ قیمت: ۶۰۰۰۰ تومان

حروف نگاری: نوآور؛ لیتوگرافی: لاله

طرح روی جلد: فرشید مثقالی/ ریما میناس خاچکیان

ناظر چاپ: مجتبی مقدم

چاپ و صحافی: تاجیک

تمامی حقوق این اثر محفوظ است.

تکثیر یا تولید مجدد آن کلی و جزئی به صورت (چاپ- فتوکپی- صوت- تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع و موجب تعقیب قانونی خواهد بود.

میدان ونک، خیابان گاندی شمالی، پلاک ۹، واحد ۱۰

تلفکس: ۸۸۸۸۲۲۴۷ - ۸۸۸۷۲۴۹۹ - ۸۸۶۷۹۴۴۳

صندوق پستی: ۱۹۶۱۵/۵۷۶

E-mail: info@farzanpublishers.com

Instagram: [farzanpublishers.com](https://www.instagram.com/farzanpublishers.com)

مجموعه مطالعات ایران باستان

ایران هزاران سال تاریخ مداوم دارد، تاریخی سرشار از فراز و نشیبهای عبرت آموز.

در این میان یکی از بارزترین جلوه‌های فرهنگ و تمدن مردم ایران زمین دوران باستان است، دورانی شکوهمند که تمدن بشری را پربارتر کرد و بر غنای آن افزود.

هدف از «مجموعه مطالعات ایران باستان» آن است که ترجمه مهمترین و تازه‌ترین آثار برگزیده راجع به ایران باستان را از هزاره‌های دور دست ماقبل تاریخ تا زوال ساسانیان، در دسترس فارسی زبانان قرار دهد. و نیز با نشر آثار تألیفی ایران شناسانه برجسته که تاکنون منتشر نشده‌اند، کمبود اطلاعات راجع به ایران باستان را جبران کند و با نشان دادن وضع کنونی مباحث تحقیقی، بر علاقه و توجه به تاریخ و زبان و دین و هنر ایران باستان بیفزاید، و از این راه شناخت مبهم و محدودی را که امروزه بر حوزه‌های تحقیقاتی درباره ایران سایه انداخته است، به شناختی آگاهانه و پذیرشی پویا بدل نماید و بر ماهیت فضای تحقیقات تاریخی و فرهنگی اثر گذارد.

از آنجا که میراث ایران باستان کمتر مورد توجه بوده است، می‌کوشیم از یاری افراد ایران‌دوست و حمایت معنوی و مادی همدلانه آنها برای شناخت و نشر آثار ایران کهن بهره‌مند شویم، و در آغاز هر مجلد به نام از آنان سپاسگزاری نماییم.

امید است «مجموعه مطالعات ایران باستان» که در واقع نگاهی گسترده و گشوده به تاریخ و فرهنگ و هنر و دین و زبان و ادبیات ایران دارد، موجب گسترش دانش ایران‌پژوهی و تمام‌دوستانان و شیفتگان فرهنگ ایرانی شود.

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	بیست و سه
مقدمه.....	۱
۱. ادبیات زردشتی.....	۱
زمینه.....	۱
اوستا و دیگر نوشته‌های زردشتی.....	۲
نوشته‌های متقدم زردشتی و تدوین شفاهی آنها.....	۳
متون اوستایی.....	۴
کتیبه‌های هخامنشی، سلوکی و پارتی.....	۵
کتیبه‌های ساسانی.....	۶
کتب پهلوی.....	۷
درباره‌ی ترجمه.....	۸
۲- آفرینش و کائنات.....	۱۰
تضادهای کیهانی و دو ذات.....	۱۰
نظم و آشوب.....	۱۲
خدایان.....	۱۵
اهوره مزدا.....	۱۶
«جاودانان زندگی‌بخش» [= «مقدس»].....	۱۷
آیرِیْمَن (Airyaman).....	۱۸
دیگر خدایان.....	۱۹
آفرینش موجودات زنده.....	۲۶
۳- تاریخ حماسی و اسطوره‌ی زردشت.....	۲۷

۲۷.....	پهلوانان - پرستندگان نخستین اعصار.....
۲۸.....	دیرین ترین حماسه ها.....
۳۰.....	کوی ها.....
۳۱.....	کوی ویشتاسپه و جنگ با خیونیان [هون ها].....
۳۱.....	زردشت و شخصیت های گاهانی در اوستای کهن.....
۳۳.....	زردشت و شخصیت های گاهانی در اوستای متأخر.....
۳۴.....	زردشت و شخصیت های گاهانی در متون پهلوی و پس از آن.....
۳۵.....	دوره ی تاریخی در متون پهلوی.....
۳۵.....	۴- معاد و پایان جهان.....
۳۷.....	۵- جسم و روح.....
۴۰.....	۶- مرگ، پاداش و مجازات.....
۴۱.....	۷- اخلاقیات.....
۴۲.....	۸- آیین ها.....
۴۲.....	یسنا، آیین باز - آفرینش جهان.....
۴۵.....	وندیداد، و آیین تطهیر جهان.....
۴۵.....	دیگر آیین ها.....
۴۶.....	۹- پادشاهی.....
۴۶.....	۱۰- مکتب فکری.....
۴۹.....	فصل اول.....
۴۹.....	متونی درباره ی تاریخ روایات مقدس.....
۴۹.....	از متون پهلوی.....
۵۱.....	۲- تاریخ کتب مقدس (دینکرد چهارم).....
۵۵.....	فصل دوم.....
۵۵.....	آفرینش و کائنات.....
۵۵.....	الف) از کتیبه های پارسی باستان.....
۵۵.....	۳- ستایش آفرینش به دست اهوره مزدا توسط داریوش (DE).....

۵۵.....	ب) از اوستای کهن.....
۵۵.....	۴- از یسنای ۳۷.....
۵۶.....	۵- آب‌ها (یسنای ۳۸).....
۵۶.....	۶- در باب دو روان (یسنای ۳۰).....
۶۱.....	۱۰- از یسنای ۴۷.....
۶۱.....	۱۱- آیریمَن (یسنای ۵۴، ۱).....
۶۱.....	پ) از اوستای متأخر.....
۶۱.....	۱۲- از مهریشت (یشت دهم).....
۶۳.....	میثَر بر نظم اجتماعی نظارت می‌کند.....
۶۳.....	گردونه و همراهان میثَر.....
۶۵.....	میثَره با نیروهای دروج به نبرد برمی‌خیزد.....
۶۵.....	پرستش میثَر.....
۶۶.....	گردونه و جنگ‌افزارهای میثَر.....
۶۷.....	تیشتریه و آب‌های آسمانی.....
۶۸.....	تیشتریه از اهوره مزدا برای ستایش پرسش‌کنند.....
۶۹.....	ستیز میان تیشتریه و آپَوشَ (Apaosha).....
۷۱.....	روان شدن آب‌ها.....
۷۲.....	۱۵- از آبان یشت (یشت پنجم؛ گاه‌آردوئی سورا‌آناهیتا نامیده می‌شود).....
۷۳.....	ایزد بانو خواستار ستایش است.....
۷۴.....	ستایش اهوره مزدا [آناهیتا را].....
۷۴.....	ایزد بانو از ستاره‌ها فرا آید.....
۷۵.....	زردشت و ایزد بانو.....
۷۶.....	توصیف ایزد بانو.....
۷۷.....	سطراینده از ایزد بانو جویای پاداش خود می‌شود.....
۷۸.....	۱۶- از خورشید یشت (یشت ششم).....
۷۹.....	۱۷- از فروردین یشت (یشت سیزدهم).....

[دوازده] گوهره آیین زردشت

- ۸۱..... سرشت رزمنده‌ی فروشی‌ها
- ۸۲..... طلب ستایش کردن فروشی‌ها
- ۸۲..... فروشی‌ها آفرینش را به جنبش آورند
- ۸۳..... فروشی‌ها باران نازل کنند
- ۸۳..... پیروزی بر اهریمن
- ۸۴..... ستایش فروشی‌ها
- ۸۶..... دعاها
- ۸۶..... ۱۸- ورمکرد [«دژ جمشید»] (وندیداد، فرگرد دوم)
- ۸۷..... عصر طلایی
- ۸۸..... ییمه دژی برپا کند
- ۹۲..... از متون پهلوی
- ۹۳..... ۲۰- در باب دیوها (بندهشن، ۲۷)
- ۹۸..... ۲۳- درباره‌ی آفرینش (روایت پهلوی، ۴۶)
- ۹۹..... جهان زنده
- ۱۰۰..... گاو و کیومرث (Gayōmard)
- ۱۰۱..... ۲۴- درباره‌ی آفرینش (بندهشن ۱)
- ۱۰۱..... درباره‌ی اورمزد و اهریمن
- ۱۰۴..... جهان مینوی
- ۱۰۷..... جهان مادی در جهان مینوی
- ۱۰۸..... تکوین جهان مادی در جهان مینوی
- ۱۰۸..... ۲۵- آفرینش جهان مادی در جهان مادی
- ۱۰۸..... (بندهشن 1a)
- ۱۱۱..... ۲۶- تدارک رزم (بندهشن ۳)
- ۱۱۲..... آفرینش امشاسپندان و یاری‌کنندگان هر یک، و خویشکاری آنها در جهان مادی
- ۱۱۴..... ستایش اورمزد فروشی‌ها را
- ۱۱۵..... ۲۷- تازش [= پیشامد اهریمنی] (بندهشن ۴)

برانگیخته شدن اهریمن.....	۱۱۵
تازش بر آسمان.....	۱۱۶
پیشامد بر گاو، کیومرث و آتش.....	۱۱۶
نخستین پیروزی خدایان.....	۱۱۷
۲۸- گلایه‌ی روان گاو (بندهشن ۴a).....	۱۱۸
آسمان (بندهشن ۶a).....	۱۱۸
گاو (بندهشن ۶e).....	۱۱۹
کیومرث (بندهشن ۶f).....	۱۲۰
اختران ناآمیخته (بندهشن ۶j).....	۱۲۰
۳۰- درباره‌ی آفرینش و پیشامد اهریمنی (دادستان دینی، ۳۶).....	۱۲۰
۳۱- ریشه‌ی مردمان (بندهشن ۱۴).....	۱۲۵
کیومرث (<i>Gayōmard</i>).....	۱۲۵
مشی و مشیانه / مهلی و مهلیانه.....	۱۲۶
[چگونه] نخستین مردمان آموختند که دروغ بگویند و دفع‌الوقت کنند.....	۱۲۷
نخستین پرستش خود را بجا می‌آورند.....	۱۲۸
۳۲- مشی و مشیانه (دینکرد هفتم، ۱).....	۱۳۰
فصل سوم.....	۱۳۳
متون تاریخ اساطیری.....	۱۳۳
پهلوان - پرستشگرانِ اعصارِ آغازین در اوستای متأخر.....	۱۳۳
۳۳- بیمه (یشت نهم).....	۱۳۳
۳۴- بیمه (یشت ۱۹).....	۱۳۳
۳۵- فریدون [اوستایی <i>Thraētaona</i>] (یشت پنجم).....	۱۳۴
۳۶- گوی‌ها (یشت نوزدهم).....	۱۳۴
۳۷- کیخسرو (<i>Kawi Haosrawah</i>) (یشت پنجم).....	۱۳۵
۳۸- هوم [<i>Haoma</i>] (یشت نهم).....	۱۳۵
۳۹- افراسیاب (<i>Frangrasyān</i>) (یشت نوزدهم).....	۱۳۶

[چهارده] گوهره آیین زردشت

- پهلوانان و پرستندگان اعصار آغازین در متون پهلوی..... ۱۳۷
- ۴۰- درباره‌ی گزندى كه هر هزاره بر ايرانشهر آمد (بندھشن ۳۳)..... ۱۳۷
- افراسياب و كوى‌ها..... ۱۳۷
- زردشت و ويشتاسپه..... ۱۳۹
- دارا، اسكندر و ساسانيان..... ۱۳۹
- ۴۱- آمدن دين (دينكرد هفتم، ۱)..... ۱۴۱
- هوشنگ و تهمورث (Tahmūraf)..... ۱۴۱
- جمشيد..... ۱۴۱
- فريدون..... ۱۴۲
- گرشاسپ (Garshāsp , Karisāsp)..... ۱۴۳
- كوى‌ها..... ۱۴۳
- زردشت..... ۱۴۴
- زردشت و شخصيت‌هاى گاهانى در گاهان..... ۱۴۴
- ۴۲- از يسنای ۲۸..... ۱۴۴
- ۴۳- از يسنای ۲۹..... ۱۴۶
- ۴۴- از يسنای ۴۳..... ۱۴۷
- ۴۵- از يسنای ۴۶..... ۱۴۸
- ۴۶- از يسنای ۴۹..... ۱۵۱
- زردشت و شخصيت‌هاى گاهانى در اوستای متأخر..... ۱۵۳
- ۴۷- نخستين پرستنده‌ی هوم (يسناى ۹)..... ۱۵۳
- پدر ييمه..... ۱۵۳
- پدر گرشاسپ..... ۱۵۴
- پوروشاسپ، پدر زردشت..... ۱۵۵
- ۴۸- زایش زردشت (يشت سيزدهم)..... ۱۵۵
- ۴۹- آشى و زردشت (يشت هفدهم)..... ۱۵۶
- ۵۰- زردشت و فره‌ی كوى‌ها (يشت نوزدهم)..... ۱۵۷

۵۱- زردشت و پیشکش‌های ویشتاسپه (یشت پنجم).....	۱۵۸
۵۲- زردشت و پیشکش‌های ویشتاسپه (یشت نهم).....	۱۵۸
۵۳- زردشت و پیشکش‌های هوووی (Hwōwi) (یشت شانزدهم).....	۱۵۹
۵۴- کوی ویشتاسپه و فره‌ی کوی‌ها (یشت سیزدهم).....	۱۵۹
۵۵- پیشکش هوتوسا (یشت پانزدهم).....	۱۶۰
۵۶- زردشت دیو را از جهان به در می‌کند (وندیداد، فرگرد نوزدهم).....	۱۶۰
اهریمن زردشت را وسوسه می‌کند [یسنجید با ۶۰].....	۱۶۰
اهریمن درهم می‌شکند.....	۱۶۲
زردشت در متون پهلوی.....	۱۶۲
مادر زردشت.....	۱۶۳
امهرسپندان فروهر زردشت را می‌آفرینند.....	۱۶۴
آمهرسپندان فرا ساختند هوم را برای فروهر زردشت.....	۱۶۵
پوروشاسپ هوم را می‌یابد.....	۱۶۶
اورمزد گوهری پیکر زردشت را به والدین او منتقل می‌کند.....	۱۶۷
دشمن در پی نابودی زردشت برمی‌آید.....	۱۶۸
فره، فروهر و گوهر تن زردشت یکجا می‌شوند.....	۱۶۸
دیوان در پی ممانعت والدین از آمیزش برمی‌آیند.....	۱۶۹
دیوان بر آن می‌شوند زردشت را در جنینی بکشند.....	۱۶۹
آنچه بلافاصله پیش از زایش رخ داد.....	۱۷۰
۵۸- تلاش اهریمن به از میان بردن زردشت به گاه زایش او.....	۱۷۱
۵۹- از زایش او تا سخن گفتش با اورمزد (دینکرد هفتم، ۳).....	۱۷۲
هفت سالگی زردشت.....	۱۷۴
بهمن در سی سالگی زردشت نخستین بار با او گفتگو کند.....	۱۷۵
۶۰- زردشت و ویشتاسپه (دینکرد هفتم، ۴-۵).....	۱۷۶
ویشتاسپ فریب می‌خورد در به حبس افکندن زردشت.....	۱۷۷
بهمن، اردیبهشت و آتش، ویشتاسپه را می‌بیند.....	۱۷۸

[شانزده] گوهره آیین زردشت

- A ۶۰- پس از پذیرش دین توسط ویشتاسپه (دینکرد هفتم، ۵)..... ۱۸۰
- ۶۱- زردشت از اورمزد بی‌مرگی را خواهد (روایت پهلوی، ۳۶)..... ۱۸۰
- ۶۲- زردشت به هنگام دریافت دین کجا بود (روایت پهلوی، ۴۷)..... ۱۸۱
- فصل چهارم..... ۱۸۵
- متون معادشناختی و فرجام جهان..... ۱۸۵
- درباره‌ی صحنه گردانان کارزار پایانی..... ۱۸۵
- ۶۳- متولیان رستاخیز (یشت سیزدهم)..... ۱۸۵
- ۶۴- درباره‌ی احیاکنندگان [رهایی‌بخشان] (از سروده‌ای به فره‌ی آسمانی، یشت نوزدهم)..... ۱۸۶
- کارکردهای گیتاشناختی و معاد شناختی..... ۱۸۶
- فره‌ی کوی‌ها و رهایی‌بخشان (سوشیانس)..... ۱۸۷
- ۶۵- درباره‌ی اعقاب زردشت و ویشتاسپه (بندهشن ۳۵)..... ۱۸۸
- درباره‌ی گزندهایی که می‌رسند و بر ایران خواهد رسید..... ۱۸۹
- ۶۶- از دینکرد هفتم، ۸..... ۱۸۹
- ۶۷- از بندهشن ۳۳..... ۱۹۲
- پایان هزاره‌ی زردشت..... ۱۹۲
- هزاره‌ی «رهایی‌بخشان» [سوشیانس]..... ۱۹۳
- سه پسر رستاخیزی زردشت..... ۱۹۴
- ۶۸- آمدن [شاه -] بهرام ورجاوند (warzāwand)..... ۱۹۵
- درباره‌ی برانگیختن [= رستاخیز] و تن‌پسین..... ۱۹۵
- ۶۹- از متن «خرداد - روز ماه فروردین»..... ۱۹۵
- ۷۰- از بندهشن ۳۴..... ۱۹۶
- مردمان و خوراک پیش از پایان جهان..... ۱۹۶
- زردشت از اورمزد درباره‌ی رستاخیز می‌پرسد..... ۱۹۷
- رستاخیز..... ۱۹۸
- حکم نهایی..... ۱۹۹
- ستایش‌های نهایی..... ۲۰۰

۷۱-	از متن دادستان دینی، ۳۶.....	۲۰۱
	فصل پنجم.....	۲۰۵
	متون مربوط به تن و روان.....	۲۰۵
	از اوستای متأخر.....	۲۰۵
۷۲-	یسنای ۵۵.....	۲۰۵
۷۳-	از یسنای ۵۹.....	۲۰۵
۷۴-	از یسنای ۹.....	۲۰۶
۷۵-	از یشت دهم.....	۲۰۶
	از کتیبه‌های پارسی باستان.....	۲۰۶
۷۷-	از کتیبه‌ی بیستون داریوش (DB).....	۲۰۷
	از متون پهلوی.....	۲۰۷
۷۸-	از گزیده‌ی زادسپرم، ۲۹.....	۲۰۷
۷۹-	دادستان دینی، ۲.....	۲۰۷
۸۰-	از دینکرد ششم.....	۲۰۸
۸۱-	درباره‌ی مرد و گاهان (شایست ناشایست، ۱۳).....	۲۰۹
	فصل ششم.....	۲۱۱
	متون مرتبط با مرگ، پاداش و پادآفره.....	۲۱۱
	از اوستای متأخر.....	۲۱۱
۸۲-	از وندیداد، ۱۹.....	۲۱۱
	از کتیبه‌های پارسی باستان.....	۲۱۲
۸۳-	از کتیبه‌ی XPh خشایارشا در تخت جمشید.....	۲۱۲
	از کتیبه‌های فارسی میانه.....	۲۱۲
۸۴-	کتیبه‌ی کرتیر در نقش رجب.....	۲۱۲
۸۵-	رؤیای کرتیر.....	۲۱۳
	از متون پهلوی.....	۲۱۶
۸۶-	درباره‌ی مرگ (مینوی خرد، ۱).....	۲۱۶

- ۸۷- درباره‌ی پُلِ چینوت و روان درگذشتگان (بندهشن ۳۰)..... ۲۱۷
- ۸۸- از مینوی خرد، ۶..... ۲۲۱
- ۸۹- درباره‌ی دوزخ (بندهشن، ۲۷)..... ۲۲۲
- فصل هفتم..... ۲۲۳
- اخلاقیات..... ۲۲۳
- از اوستای متأخر..... ۲۲۳
- ۹۰- درباره‌ی کمربند کیهانی (یسنای ۹)..... ۲۲۳
- از کتیبه‌های پارسی باستان..... ۲۲۳
- ۹۱- «وصیت‌نامه‌ی» داریوش II: آرامگاه داریوش در نقش رستم (DNb)..... ۲۲۳
- از متون پهلوی..... ۲۲۴
- ۹۲- از کتاب: (اندرز زردشت) Advice of Zarathustra..... ۲۲۴
- ۹۳- از مینوی خرد..... ۲۲۸
- درباره‌ی رفتار نیک و بد (فصل نخست)..... ۲۲۸
- بزرگترین فضائل (فصل دوم)..... ۲۳۱
- بزرگترین فضائل (فصل سوم)..... ۲۳۱
- ۹۴- اندرزهای آذرباد مهراسپندان..... ۲۳۲
- ۹۵- درباره‌ی صیانت خود از پلیدی (دینکرد پنجم، ۷)..... ۲۳۵
- ۹۶- درباره‌ی بخشش (دینکرد پنجم، ۱۷)..... ۲۳۶
- ۹۷- درباره‌ی وصلت با خویشان (*khwēdōdah*) (دینکرد سوم، ۸۰)..... ۲۳۶
- ۹۸- سپندارمذ و کوستی [= کمربند گیتی] (گزیده‌های زاد سپرم، ۴)..... ۲۳۹
- ۹۹- درباره‌ی سدره [پیراهن] و کوستی [کمربند] (دادستان دینی، ۳۹)..... ۲۴۰
- ۱۰۰- معنی کوستی..... ۲۴۰
- ۱۰۱- دلیل نیایش و کوستی [بستن] (دادستان دینی، ۳۸)..... ۲۴۱
- فصل هشتم..... ۲۴۷
- متون آیینی..... ۲۴۷
- از اوستای کهن..... ۲۴۷

۲۴۷.....	۱۰۲- یسنای ۳۳: ادعیه.....
۲۴۸.....	۱۰۳- یسنای ۳۴: دعای پایانی.....
۲۴۸.....	۱۰۴- یسنای ۵۴: آریمَن ایشیو (Airyamā Ishiyō).....
۲۴۸.....	از اوستای متأخر.....
۲۴۸.....	۱۰۵- یسنای ۱: نیایش‌ها.....
۲۴۹.....	۱۰۶- یسنای ۱: احتیاطاتِ محافظتی.....
۲۵۰.....	۱۰۷- یسنای ۸: هدف [اجرای] آیین‌ها.....
۲۵۰.....	۱۰۸- یسنای ۹: زردشت هوم را می‌ستاید.....
۲۵۲.....	۱۰۹- یسنای ۱۱-۱۲: نوید فرَوَرانه (Frawarānē).....
۲۵۲.....	۱۱۰- یسنای ۲۷: فشردن [گیاژ] هوم.....
۲۵۳.....	اهونَ وئیریه (Ahuna Wairiya).....
۲۵۳.....	آشیم وُهو (Ashem Wohū).....
۲۵۳.....	پَنگِه هاتام (Yenghyē Hātām).....
۲۵۳.....	۱۱۱- یسنای ۵۵: ستایش گاهان.....
۲۵۴.....	۱۱۲- یسنای ۱۱.....
۲۵۴.....	از متون پهلوی.....
۲۵۴.....	۱۱۳- قربانی جانوران؛ شایست ناشایست، ۱۱.....
۲۵۵.....	از اوستا و زند.....
۲۵۵.....	۱۱۴- آلودگی (وندیداد، ۳).....
۲۵۷.....	درباره‌ی کفن و دفن.....
۲۵۸.....	۱۱۵- از شرح پهلوی بر وندیداد، ۳، ۷.....
۲۵۸.....	۱۱۶- شرح پهلوی بر وندیداد، ۳، ۱۴.....
۲۵۹.....	۱۱۷- نجاست (وندیداد، فرگرد پنجم).....
۲۶۰.....	۱۱۸- شرح پهلوی فرگرد پنجم وندیداد.....
۲۶۳.....	فصل نهم.....
۲۶۳.....	متون مرتبط با پادشاهی.....

از کتیبه‌های پارسی باستان.....	۲۶۳
۱۱۹- از کتیبه‌ی داریوش در بیستون (DB).....	۲۶۳
قضیه‌ی بردیای دروغین.....	۲۶۴
داریوش امپراتوری را ابقا می‌کند.....	۲۶۵
سفارش داریوش به جانشینانش.....	۲۶۵
۱۲۰- «وصیت‌نامه‌ی» داریوش، I، آرامگاه داریوش در نقش رستم (DNa).....	۲۶۶
۱۲۱- دعای داریوش، II، از کتیبه‌ی او در تخت جمشید (DPd).....	۲۶۷
۱۲۲- دعای داریوش، III، از کتیبه‌ی او در شوش (DSK).....	۲۶۸
۱۲۳- دعای داریوش، III، از کتیبه‌ی پی‌ بنا در شوش (DSf).....	۲۶۸
۱۲۴- کتیبه‌ی اردشیر دوم در شوش.....	۲۶۸
از کتیبه‌های فارسی میانه.....	۲۶۸
۱۲۵- بخش پایانی کتیبه‌ی شاپور اول در نقش رستم.....	۲۶۸
از متون پهلوی.....	۲۶۹
۱۲۶- شاهی و موبدی (دینکرد سوم، ۱۲۹).....	۲۶۹
فصل دهم.....	۲۷۱
متون ایدئولوژیک.....	۲۷۱
۱۲۷- ترتیب آیین ستایش ایزدان (یسنای ۶).....	۲۷۱
۱۲۸- ترتیب قدیمی‌تر آن (یسنای ۷۱).....	۲۷۱
پرستش خدایان بیگانه در کتیبه‌های باستان و فارسی میانه.....	۲۷۲
۱۲۹- برخورد خشایارشا با خدایان بیگانه (XPh).....	۲۷۲
۱۳۰- از کتیبه‌ی کردیر (kerdir) در کعبه‌ی زردشت.....	۲۷۲
کارنامه‌ی کردیر در پادشاهی شاپور اول (۲۴۲-۲۷۲ م.).....	۲۷۲
در پادشاهی هرمزد اول (۲۷۲-۲۷۳ م.)؛ بهرام اول (۲۷۳-۲۷۶ م.).....	۲۷۳
در پادشاهی بهرام دوم (۲۷۶-۲۹۳ م.).....	۲۷۳
دستاوردهای کردیر.....	۲۷۴
از کتب پهلوی.....	۲۷۵

فهرست مطالب [بیست و یک]

- ۱۳۱- گفتار راستین و مسیح (دادستانِ دینی، ۳۶)..... ۲۷۵
- ۱۳۲- انتقال کلام مقدس توسط پیامبران مختلف و به زبان‌های مختلف (دینکرد سوم، ۷)..... ۲۷۶
- ۱۳۳- مسلمات در گفته‌های خردمندان پیشین (دینکرد سوم، ۹۴)..... ۲۷۸
- ۱۳۴- چرا ما بر حق‌ایم، و آنان که بر ضد ما گویند، در اشتباه (دینکرد پنجم، ۲۲)..... ۲۷۸
- ۱۳۵- جدل بین آبالیس و یک موید [متنِ گجسته آبالیس]..... ۲۷۹
- ۱۳۶- مجادله‌ی میان یک مسیحی و یک زردشتی (دینکرد پنجم، ۲۳-۲۴)..... ۲۸۴
- ۱۳۷- راه راستی (یسنا ۷۲، ۱۱)..... ۲۹۲

پیشگفتار

تنها مجموعه‌ی جامع ترجمه‌ی متون زردشتی، اثر E. West در سری کتب مقدس مشرق زمین، از حوالی سال ۱۹۰۰ است. از آن پس، تنها برگزیده‌ی نوشته‌های زردشتی به انگلیسی را ویلیام مالاندرا (Malandra) بدست داده که البته تنها در بردارنده‌ی متون اوستایی و پارسی باستان است. من در این کتاب بر آن بوده‌ام که پیدایش شماری از مفاهیم کلیدی را در گاتها و اوستای متأخر، اما بیشتر از راه متون ادبیات پهلوی دنبال کنم و در این میان بیشتر بر متونی تکیه کرده‌ام که در بردارنده‌ی تفکر روحانی- مآب و مباحثی درباره‌ی ایمان است و در نتیجه، بسیاری از متون شناخته شده‌تر اوستایی، از جمله آنهایی که در برگزیده‌ی مالاندرا آمده است را نادیده گرفته‌ام. همه‌ی ترجمه‌ها از خود نویسنده است؛ هر چند بی‌گمان نظری هم بر تفسیرها و ترجمه‌های موجود افکنده‌ام.

شاید از دید برخی صاحب‌نظران، کتاب باید در بردارنده‌ی تفسیرهای بیشتری نیز می‌بود، اما از آنجا که حجم آن محدود است، بر آن شدم که حتی‌الامکان تنها متن‌های اصلی را بگنجانم. طبعاً خواننده داده‌های بیشتر مرتبط با اصطلاحات متون را در دانشنامه‌ی ایرانیکا، و نیز در روایت on-line آن در سایت: www.iranica.com/newsite خواهد یافت. ترجمه‌های west کماکان مفیدند، و به رغم آنکه مدت زیادی از انتشار آنها سپری شده است، به همراه دیگر ترجمه‌ها، اکنون در سایت avesta.org در دسترس هستند که در آن می‌توان متون آیینی را نیز یافت.

مقدمه

۱. ادبیات زردشتی

زمینه

آیین زردشت، یکی از کهن‌ترین ادیان جهانی، در هزاره‌ی دوم پ.م. و در بین قبایل ایرانی آسیای میانه شکل گرفت. دین آنان را در غرب عموماً آیین زردشت (Zoroastrianism) می‌خوانند و نام زردشت را نیز به صورت یونانی آن، Zoroaster می‌آورند که از Zarathushtra ی اوستایی برگرفته شده است. اما آیین مزبور مزدیسنايي نیز خوانده می‌شود که به خدای اصلی آیین، یعنی اهوره مزدا اشاره می‌کند. در سده‌های پیامد که این مردم به طرف جنوب، در فلات ایران گسترده شدند، دین مزبور نیز به آیین اصلی سه امپراتوری بزرگ ایرانی هخامنشی (۵۵۰-۳۳۰ پ.م.)، اشکانی / پارتی (۲۴۷ پ.م. - ۲۲۴ م.) و ساسانی (۲۲۴-۶۵۰ م.) بدل شد. هر چند پس از تجاوز اعراب به ایران، این آیین دیگر دین حکومتی نبود و اهمیت خود را از دست داد، اما کماکان در ایران و در غرب هندوستان پیروانی دارد (که در هند، جامعه‌ی پارسیان خوانده می‌شود) و گروهی از پیروان آن نیز در سرتاسر جهان پراکنده‌اند.

در این کتاب مقصود ما از ایرانیان، گویشوران زبان‌های ایرانی است که شامل زبان‌های کهن اوستایی، پارسی باستان، پارسی میانه = پهلوی و برخی دیگر می‌شود که زبان‌های امروزی فارسی، کُردی، پُشتو (افغانی) و بسیاری دیگر، از آنها برگرفته شده‌اند. نزدیک‌ترین خویشاوندان غیرایرانی آنها، زبان‌های هندو - آریایی (هندی)، شامل سنسکریت است. این زبان‌های هندو - ایرانی، نهایتاً بخشی از خانواده‌ی زبان‌های هندو - اروپایی شمرده می‌شوند که خود، در بردارنده‌ی بیشتر زبان‌های جاری در اروپا است. ارتباط نزدیک میان زبان‌ها و نوشته‌های ایرانیان کهن و هندو - آریاییان، نشان

می‌دهد که آنان زمانی مردمی واحد، ساکن در آسیای میانه، در شرق و جنوب شرقی دریاچه‌ی آرال، در گذشته‌ای دور در حوالی هزاره‌ی سوم پ.م. بوده‌اند. در حالی که هندو - آریاییان از زمان‌هایی دور، آغاز به مهاجرت به پاکستان و شمال غرب هند امروزی کردند، از مدت‌ها بعد گروه‌هایی پراکنده از ایرانیان به طرف فلات ایران جابجا شدند. نام‌های قومی - جغرافیایی آورده شده در اوستا، نواحی‌ای از دریاچه‌ی آرال و دره‌ی رود هلمند در افغانستان جنوبی، تا نواحی جنوب شرقی دریای خزر در گرگان امروزی را می‌پوشاند [بسنجید با ۱۳:۱۲ - ۱۴؛ ۶۴:۶۷]. پارسیان و مادها را نخستین بار در سالنامه‌های آشوری از سده‌ی نهم پ.م. می‌یابیم و دیگر مردم ایرانی را که اکثراً از راه اوستا می‌شناسیم، در کتیبه‌های هخامنشی از سال ۵۲۰ پ.م. و نیز در نوشته‌های مورخان یونانی، شامل هرودوت، کتسیاس، کسنفون و غیره از سده‌ی پنجم پ.م. نام برده شده‌اند.

اوستا و دیگر نوشته‌های زردشتی

بنابراین نوشته‌های زردشتی، یک فاصله‌ی زمانی سه هزار ساله را می‌پوشانند. کهن‌ترین متون، نوشته‌های خود اوستا است که گرچه محتوای آنها در بردارنده‌ی داده‌های تاریخی قابل ردیابی نیست، اما به لحاظ زبان و محتوا شباهت‌هایی با سروده‌های ریگ‌ودا بروز می‌دهد که کهن‌ترین آنها را به تقریب از فاصله‌ی ۱۵۰۰ تا ۱۰۰۰ پ.م. دانسته‌اند. پس محتمل است که کهن‌ترین بخش‌های اوستا، یعنی اوستای کهن (شامل گاهان)، حوالی ۱۰۰۰ پ.م. و اوستای متأخر پیش از دوره‌ی هخامنشی، شاید طی دوره‌ی ماد (حوال ۷۰۰ - ۵۵۰ پ.م.) به شکل نهایی در آمده باشند.

تاریخ اوستا در متون پهلوی قرن نهمی، از جمله در دینکرد [۱-۲؛ ۳۰: ۴۷ - ۴۸؛ ۴۰، ۱۹] توصیف شده است که بنابر آن، اوستا ۲۱ نسک داشته است؛ و این عدد، متناظر با ۲۱ واژه‌ی [نماز] *Ahuna Wairiya* [۱۱۰: ۱۳] است. از کتاب‌های فهرست شده در دینکرد، تنها وندیداد (*Videvdad*) به صورت کامل بدست ما رسیده و بقیه یا ناکاملند

و یا گم شده‌اند. پیش از آن در هوم یشت [۴۷ ؛ ۷۴ ؛ ۹۰ ؛ ۱۰۸ ؛ ۱۱۱] و نیز در کتیبه‌ی قرن سومی روحانی عالی‌رتبه‌ی ساسانی، کرتیر (پس از ۲۷۶ م.) [۸۵] به نسک‌ها اشاره رفته است.

در غرب، اصطلاحاتی چون «اوستا و زند» و «زند - اوستا» را از قرن هفدهم برای اشاره به متون مقدس زردشتی بکار می‌بردند که البته الگوبرداری از کتاب مقدس و قرآن بود؛ اما هرگز یک مجلد واحد، یا دست‌نویسی در بردارنده‌ی همه‌ی متون در دست نبود و به جای آن، دست‌نویس‌ها تنها در بردارنده‌ی متن یا متن‌هایی خاص بودند. دست‌نویس‌های مزبور از قرن سیزدهم تا نوزدهم هستند، که تاریخ چند تای آنها را می‌توان تا ۱۰۰۰ م. دنبال کرد. برخی از آنها اصل متون اوستایی (Sade) و بقیه، متون اوستایی به همراه ترجمه‌ای پهلوی با تفسیر (Zand) است.

از دیگر متون می‌توان به کتیبه‌های پارسی باستان هخامنشی و فارسی میانه‌ی ساسانی، و کتب فارسی میانه‌ی پهلوی، و نیز به نوشته‌های امروزی از ایران و هند، به زبان‌های فارسی و گجراتی اشاره کرد.

نوشته‌های متقدم زردشتی و تدوین شفاهی آنها

متون اوستایی نتیجه‌ی انتقال سینه به سینه‌ی محتوای آنها در طول چند هزاره است. گرچه با گذشت زمان و جابجایی تدوین‌کنندگان از جایی به جای دیگر، زبان متون از زبان جاری مردم محل تأثیر پذیرفت، اما محتوای آنها با تقریب خوبی بدون تغییر ماند. سرانجام مقطعی فرا رسید که به دلایلی، برخی متون را مقدس و تغییرناپذیر پنداشتند و روحانیون مسلط بر زبان اوستای متأخر نیز دیگر چیزی از محتوای گاهان در نمی‌یافتند که زبان آن مدت‌ها پیش مُرده بود. پس ترجمه و تفاسیری از متون به صورت شفاهی در قالب زند شکل گرفت که گرچه فاقد دقت متن‌های اولیه بود، اما به مرور زمان به بخشی از متون تفسیری بمراتب حجیم‌تر تبدیل، و نسل به نسل منتقل شد. این دسته‌ی اخیر از متون، مرتباً در مقاطع زمانی و در مکان‌های جدید، شکل خاص خود را

می گرفته است. ردّ این تأثیر «موضعی» را می توان در کتیبه های هخامنشی و ساسانی یافت.

در قرون اولیه ی استیلای اعراب، حجم بزرگی از روایات شفاهی گردآوری شده بود که در روایات پهلوی، آنها را دین (dēn) خوانده اند. حتی پس از معمول شدن نگارش نیز، کماکان روایات شفاهی را بهتر می پنداشتند [بسنجید با ۱۳۶ : ۱۲-۱۳] و برای مثال، نویسندگان گزاره ی «در دین چنین گوید» را بمراتب بیشتر از [در دین] «نوشته» اند بکار می بردند.

مجموعه روایات حماسی غیر مکتوبی نیز بوده که قطعاتی از آنها در اوستا و در کتب پهلوی محفوظ مانده است. این قطعات حماسی تازه از قرن دهم م. به بعد توسط فردوسی و دیگران به فارسی امروزی به شکل مکتوب در آمده است [بنگرید مقدمه، بخش ۳].

متون اوستایی

متون اوستایی شامل متن های زیر است:

یسنا، شامل ۷۲ هات (۷۲-۱)، که عمدتاً طی آیین های صبحگاهی به همین نام (yasna) تلاوت می شده است. یسنا شامل اوستای کهن، متشکل از «یسنا ی هفت هات» (Yasna Haptanghāiti)، از یسنای ۳۵ تا ۴۱، و پنج «سروده» یا گاتا (گاهان) به شرح زیر است: «سروده ی زندگی نو»^۱ (یسنا ی ۲۸-۳۴)، «سروده ی آرزوها»^۲ (یسنا ی ۴۳-۴۶)، «سروده ی روان زندگی بخش»^۳ (یسنا ی ۴۷-۵۰)، «سروده ی فرمانروایی نیک»^۴ (یسنا ی ۵۱)، و «سروده ی آیین نیک»^۵ (یسنا ی ۵۳). اولین و آخرین قطعه از مجموعه سروده های گاهان، یعنی Ahuna Wairiya (پهلوی Ahunwar) و Airyamā Ishiyo (یسنا ی

1. Gā θ a Aaunavaiti

2. Gā θ a Uštavaiti

3. Gā θ a Senta mainyu

4. Gā θ a Vahu Xša θ ra

5. Gā θ a Vahišto išti

۵۴، ۱)، و نیز دو متن کوتاه مبتنی بر قطعه‌ی اول یسنای ۴۳ (*Ashem Wohū*)؛ «راستی بهترین (است)»، و آخرین قطعه‌ی یسنای ۵۱ (*Yenghyē hātām*)؛ «آنهایی که از آن اویند» را بویژه بسیار مقدس و اثربخش می‌شمرد و در تمامی آیین‌های رسمی و خصوصی، تلاوت می‌کرده‌اند (۱۱۰: ۱۳ - ۱۵).

وندیداد (*Videvdat*)، به اوستایی: *Vi - daēwō - dāta* به معنی «قانون^۱ طرد^۲ دیوها^۳»، در بردارنده‌ی ۲۲ فرگرد است و عمدتاً به آداب تطهیر و نجاست می‌پردازد (فصل ۸). یشت‌ها سروده‌هایی کوتاه و بلندِ خاص هر یک از خدایان است. برخی از آنها را در بعضی جشن‌های فصلی می‌خوانده‌اند؛ برای مثال مهر یشت در جشن مهرگان و هنگام درو، تیشتر یشت در تیرگان در نزدیکی‌های میانه‌ی تابستان، و فروردین یشت در فروردینگان، در سال نو خوانده می‌شده است [۱۷: ۴۹-۵۲؛ ۱۳۶: ۲۶، ۲۶a]. خُرده اوستا، که بیشتر زردشتیان نسخه‌ای از آن را دارند، در بردارنده‌ی متون متفرقه‌ی کوتاهی به اوستایی، پهلوی و فارسی، مانند توبه‌نامه (*Patit*) و دعاهایی است که هنگام بستن کوستی، و پیش از خوردن و ادرار کردن می‌خوانند. نیایش (*Niyāyishn*) های خورشید، میثر [=مهر]، ماه، آب‌ها و آتش، روزانه یا ماهانه خوانده می‌شوند.

کتیبه‌های هخامنشی، سلوکی و پارتی

تا جایی که می‌دانیم، هخامنشیان، به سر دودمانی کورش بزرگ، نخستین ایرانیانی بودند که مُلهم از همسایگان ایلامی، آشوری - بابلی و آرامی خود، به نوشتن روی آورده‌اند.

بیشتر کتیبه‌های ایشان (به پارسی باستان) در ایران است؛ هر چند برخی نیز در نواحی دوری چون سوئز در مصر نقر شده‌اند. قدیمی‌ترین آنها، کتیبه‌ی بیستون است (۵۲۰ پ.م.) که در آن داریوش (۵۲۲-۴۸۶ پ.م.) به قدرت رسیدن خود و متحد کردن

1. *dāta*
2. *vi*
3. *daēwa*

سرزمین‌های ایرانی را روایت می‌کند. وی در کتیبه‌های بعدی، از دستاوردهای گوناگون خود سخن رانده و همواره بر پیوند خود با اهوره مزدا پای فشرده است. پسر و جانشین او خشایارشا (۴۸۶-۴۶۵ پ.م.) راه پدر را در پیش گرفت؛ اما بیشتر کتیبه‌های پادشاهان بعدی، برای مثال اردشیر دوم (۴۰۵-۳۵۹ پ.م.) مطالب چندانی به جز نسب‌نامه و فهرست کشورهای تابعه در بر ندارند. بیشتر کتیبه‌ها سه زبانه، به پارسی باستان، ایلامی و بابلی‌اند؛ و از متن کتیبه‌ی بیستون، نسخه‌ای نیز به آرامی بر پاپیروس نوشته‌اند. کتیبه‌ها بازتاب‌های بسیاری از اوستا در بردارند که احتمالاً می‌تواند نقل‌قولی کمابیش مستقیم نیز باشد [۸۵].

سکه‌ها و کتیبه‌هایی از دوران سلوکی (۳۳۰-۲۴۷ پ.م.) و اشکانی، و نیز از فرمانروایان پارس (به یونانی: پرسیس؛ فارس امروزی)، خاستگاه هخامنشیان و ساسانیان برجای مانده است.

کتیبه‌های ساسانی

بیشتر پادشاهان ساسانی از قرن سوم و چهارم، از اردشیر اول (۲۲۴-۲۴۰ م.) به بعد، از خود کتیبه برجای گذاشته‌اند. شاپور اول، پسر اردشیر، کتیبه‌ای مفصل به سه زبان (پارسی، پارتی و یونانی) از خود برجای گذاشته (۲۶۰ م.) که در آن به توصیف قلمرو شاهنشاهی و نبردهای خود با سه امپراتور روم، به آتشکده‌هایی که برپا ساخته و نیز به پیوند خود با خدایان پرداخته است [۱۲۴]. پسر او نرسی (۲۹۱-۳۰۲) کتیبه‌ای طولانی و دو زبانه (پارسی و پارتی) دارد (۲۹۳ م.) که در آن به توصیف چگونگی گزینش او توسط نجبای کشور پرداخته است.

کتیبه‌های روحانی عالی‌رتبه، کرتیر (Kerdir)، که از زمان شاپور اول تا نرسی بر مسند قدرت بود، از آغاز دوره‌ی پادشاهی نوه‌ی شاپور، بهرام دوم (۲۷۴-۲۹۶ م.) به بعد را پوشش می‌دهد که در آنها به جزئیات مقام و باورهایش پرداخته [۸۴؛ ۱۳۰] و شرحی نیز از معراج خود آورده است [۸۵].